

## Legenda o sanjelovcu

### The Legend Of the Dream Catcher

(pripravil Andrej Ivanuša, marec 2009)

Indijansko pleme Očipve (Ojibwa, Chippewa) verjame, da je noč polna dobrih in zlobnih sanj. Tako se nad posteljo (predvsem nad otroško posteljo) obesi sanjelovec, ki nihajoč v nočnem vetrcu lovi tako dobre kot zlobne sanje ali more. Dobre sanje najdejo pot skozi oko sredi mreže. More, ki ne poznajo svoje poti, se ulovijo v mrežo in jutranja zarja jih raztopi.

Druga razlaga pravi, da se tudi dobre sanje ulovijo v mrežo, vendar spolzijo čez peresa navzdol do spečega. Tako ta sanja prijetne sanje, more pa so ujete v mrežo in se raztopijo v jutranji zarji.

Tudi druga indijanska plemena so povzela zgodbe o sanjelovcu in jih vnesla v lastne legende in mite. Seveda pa je vsako pleme dalo sanjelovcu drugačno obliko. Sanjelovec Očipvejev ima v središču vedno privezано puhasto pero, ki ponazarja dih, zrak. To je bistvo življenja. Deklice so dobile pero sove, ki pomeni modrost. Dečki so dobili pero orla, ki pomeni hrabrost. Če je bil sanjelovec namenjen odraslemu, v sredino niso postavili nobenega peresa.



## Zgodba o babici Nokomis in pajku

Pajek je tiho pletel svojo mrežo v svojem kotu. Pletel jo je tik ob prostoru za spanje babice Nokomis. Vsak dan, ko je legla, je Nokomis opazovala, kako pajek tiho plete svojo mrežo.

Nekega dne, ko je spet legla in opazovala pajka, je v njen šotor prišel vnuk in prestrašeno zaklical:

"Nokomis-iya!" Vznemirjen je pokazal na pajka, hitro sezul svoj mokasin in skušal pajka pokončati.

"No-keegwa," je šepetajoče rekla babica, "Ne ubij ga."

"Nokomis, zakaj varuješ tega pajka?" je vprašal deček. Babica se mu je blago nasmehnila, a odgovorila mu ni.

Ko je vnuk odšel, se je pajek spustil do starke in se jih zahvalil, ker mu je rešila življenje. Rekel ji je:

"Že mnogo dni opazuješ moj trud in občuduješ mojo mrežo. Vem, da zelo ceniš moje delo. Ker si mi rešila življenje, ti bom dal darilo!" Zasmejal se je s svojim posebnim pajkovim smehom in odpredel nazaj do svoje mreže.

Ko se je na nočnem nebu pokazalo bleščeče mesečevo lice, je nad babičnim ležiščem zasijala čarobna srebrna pajčevina. Skozi odprtino na vrhu šotora je lila mesečina na okroglo pajkovo mrežo, ki je nežno plapolala v nočnem vetrcu.

"Poglej, kakšno mrežo sem spletel," je rekel pajek. "Glej in se uči. Ta mreža lovi sanje. Dobre sanje se bodo zmuznile skozi luknjo sredi mreže, slabe pa se bodo ujele v lepljivo pajčevino. To je moje darilo, saj tako boš pomnila samo dobre sanje. Slabe sanje pa bo neusmiljeno raztopila jutranja zarja."

## **Zgodba o vraču Lakoteju in duhu Iktomiju**

Pred davnimi časi, ko je bil svet še mlad, se je stari vrač Lakote povzpел na visoko goro in doživel videnje. Videl je duha Iktomija, ki je moder učitelj in zvit kot lisica. V videnju se mu je ta prikazal v obliki pajka. Iktomi mu je spregovoril v svetem jeziku vračev. Ko je govoril, je s tal pobral staro vrbovo vejo. Držala so se je peresa, konjska žima in kroglice koral. Zvil jo je v krog in pričel plesti pajčevino.

Pripovedoval je staremu vraču o krogu življenja. Kako pričnemo življenje kot dojenčki, kako napredujemo skozi otroštvo, odraslo dobo in končamo kot starci. Če hočemo zaključiti krog življenja, moramo kot stari skrbeti za novorojence.

"Toda!" je rekel Iktomi, ko je končeval pletenje. "V vsaki življenjski dobi na ljudi prežijo različni duhovi. Nekateri so dobri, drugi so slabi. Če poslušáš dobre duhove, te bodo usmerili na pravo pot. Če poslušáš slabe duhove, boš zašel s poti in lahko ti celo škodujejo. Dobri duhovi ti pomagajo, zlobni duhovi pa te napeljejo na poti, ki niso v harmoniji z naravo."

Ko je končal s pripovedovanjem, je zaključil tudi s pletenjem mreže. Dal jo je vraču Lakoteju in rekel:

"Mreža je popoln krog z odprtino na sredini. Uporabi to mrežo in pomagaj ljudem, da dosežejo svoje cilje. Mreža ti bo pomagala, da bodo uporabljali samo dobre misli, sanje in dela. Če verjameš v velikega duha, bo mreža zate lovila samo dobre misli, slabe pa bodo spolzele skozi odprtine."

Stari vrač je prenesel svoje videnje med svoje ljudstvo. Od takrat obešamo sanjelovca nad svoja ležišča, da ujamemo dobre sanje. Dobre stvari ostanejo, slabe se izgubijo. Sanjelovec, pravijo naši predniki, lovi naše življenjske usode.

## **Izdelava originalnega sanjelovca**

V jeziku Očipve se sanjelovcu (dreamcatcher /angleško/) pravi bawaaigige nagwaagan, kar dobesedno pomeni "past za sanje". Obroč sanjelovca je narejen iz vrbovine, vrbovih vej. Veja se zvije v krog. Potem se trdno, še posebej na spoju, ovije z živalskimi kitami. Takšen obroč je osnova za izdelavo mreže. Vrvice so iz različnih materialov (večinoma iz konjske žime) in nanje so nanizane biserne ali koralne kroglice, a tudi osebni in sveti predmeti. Kot sveti predmeti so se največkrat uporabljala ptičja peresa. Sanjelovec se izdelava ob rojstvu otroka. Obesi se ga nad njegovo ležišče.

Sanjelovec se počasi posuši. Uporablja se ga vse dotlej, dokler otrok ne doseže odraslosti. Na posebni slovesnosti, ko se otrok sprejme med odrasle, se sanjelovec zažge. Potem prejme drugega za odrasle.

### **USPAVANKA**

(Andrej Ivanuša)

Ptica Pisankrila priletela,  
vrh Sanjedreva posedela.

Snivepesmi vse zapoje,  
spančkaj dete Dragomoje.

Spletla tam je sanjelovca,  
nitke v deželi Zvezdoslovca.

Vetrič ziba veje Sanjedreva,  
temna noč je, konec dneva.

Ptica sanje poje in žgoli  
dete Dragomoje le zaspi.





## Pleme Očipve (Ojibwa, Chippewa)



Pleme Ojibwa (tudi Ojibway ali Ojibwe), imenovano še Chippewa (tudi Chippeway) je največja skupina severno-ameriških Indijancev severno od Mehike. Slovensko pravimo plemenu Očipve, saj smo z njimi povezani preko našega znanega misijonarja Ireneja Friderika Barage. Na levi je plemenski simbol Očipvejcev – orel.

To je tretje največje pleme za Čirokiji (Cherokee) in Navajo (Navajo) Indijanci. Sedaj so razdeljeni med Kanado in ZDA in živijo na področju Gornjega jezera (Lake Superior), francosko govoreči priseljenci so jih imenovali Saulteurs. Ocenjujejo, da danes živi v ZDA preko 56.500 pripadnikov ljudstva Ojibwa predvsem v pasu od severa Michigana do Montane. V Kanadi jih je še 164.000 in živijo od zahodnega Quebeca do vzhoda Britanske Kolumbije.

Znani so po kanujih iz brezovega lubja. Iz njega so izdelovali tudi svete zvitke z bogatimi barvnimi risbami. Njihovo okrasje je narejeno iz polžjih hišic kavri. Gojili so divji riž. Uporabljali so bakreno posodje, orodje in orožje. Pleme Očipve je bilo prvo, ki je podpisalo poseben sporazum z belimi osvajalci in si tako zagotovilo osnove za obstanek ljudstva. Ob tem pa so dovolili naseljencem prost prehod na zahod. To jim je omogočilo,

da so zadržali svojo kulturo. Na zapisih iz brezovega lubja je tako ohranjeno veliko zapisov od zgodovinskih dogodkov, preko raznih zapisov, pesmi, map, spominov, zgodb, do znanstvenih dosežkov (geometrija, matematika).

Očipvejski jezik je del Algonkinske skupine jezikov. Je po številu govorcev četrti jezik izza jezika Navajo in Cree Indijancev ter Inuitov (kanadski Eskimi). Pleme samo je postalo znano v književnosti zaradi Pesmi o Hiawathi (Song of Hiawatha), ki jo leta 1855 napisal Wadsworth Longfellow. Epska pesnitev vsebuje mnogo besed in izpeljank, ki imajo svoj izvor v očipvejščini. Poleg tega ima jezik svoj lasten slovar in slovnico, ki jo je v obdobju okrog leta 1860 zapisal slovenski misijonar Irenej Friderik Baraga.



Irenej Friderik Baraga je bil slovenski misijonar, škof, popotnik in slovničar. Rodil se je 28. junija 1797 v Knežji vasi pri Dobrniču na Dolenjskem. Leta 1830 je odšel v ZDA misijonarit med Indijance. Bil je posvečen v škofa v Cincinnatiju v Ohio, njegovo prvo škofovsko mesto je bilo Sault Ste. Marie, ki pa ga je prenesel v Marquette. Napisal je več nabožnih knjig ter v nemščini knjigo *Geschichte, Charakter, Sitten und Gebräuche nordamerikanischen Indianer* (Zgodovina, značaj, šege in običaji severnoameriških Indijancev), kjer so med drugim Evropejci prvič spoznali zgodbo o indijanski princesi Pokahontas.

Pomembni sta predvsem njegova slovnica in slovar očipvejskega jezika, v tem jeziku je napisal nekaj nabožnih knjig. Baraga je Očipvejce tudi poučil, kako se sadi in vzgaja sadna drevesa in jim tako izboljšal vsakodnevno življenje. Umrli je 19. januarja 1868 v mestu Marquette, Michigan, ZDA. V stolnici v mestu Marquette je tudi pokopan. V zvezni državi ZDA Michigan so po njem poimenovani Okrožje (county) Baraga, mestna občina (township) Baraga v tem okrožju in vas (village) Baraga v tej mestni občini.

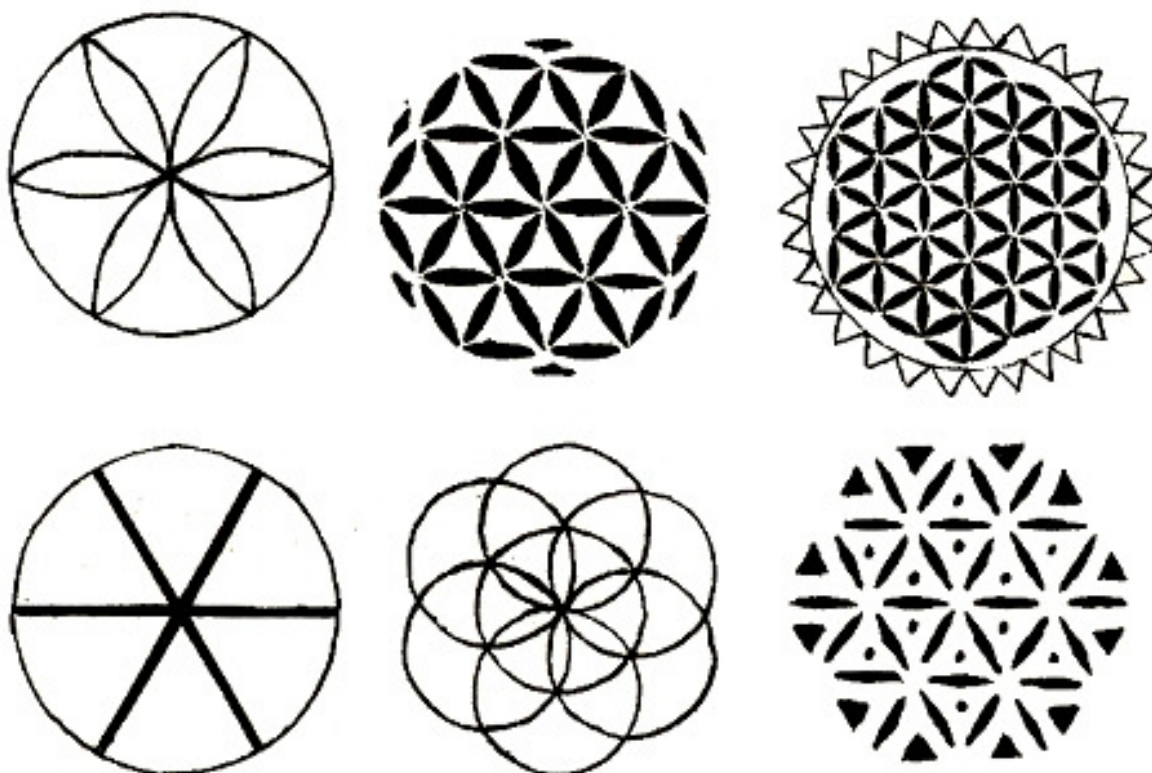
Očipveji živijo v številnih rodovih (bands). Še danes se večinoma preživljajo s poljedelstvom, predvsem gojijo koruzo, divji riž (manoomin) in buče, lovijo ribe in divjačino. Njihova zgodovinska bivališča so wiigiwaam (wigwam = indijanski šotor), waginogaan (kupolasta kočica) ali nasaea'ogaan (kočica s šilasto streho). Koče so večinoma narejene iz brezovega lubja, brinja in vrbovega mladja. Seveda danes živijo v sodobnih, predvsem montažnih lesenih hišah.

Vse, kar sem jim zdi pomembno, zapisujejo in rišejo risbe na svitke iz brezovega lubja. Na njih je zapisan tudi njihov izvor (kraj, od kjer izhajajo) in mnogo tisočletij bogate zgodovine. Večino okrasja izdelujejo iz posebne vrste morskega polžka Kavri (Cowry).

Pri obredih uporabljajo instrumente in ples, posebej je znan njihov "sončni ples" (jiingotamog).



## Slovenski mitološki sanjelovec



V slovenski mitologiji ponoči blodijo duše. Ene so dobre, druge so slabe. Duše, ki blodijo lahko pripadajo tako umrlim kot živim ljudem. Dušo so si naši predniki predstavljali kot meglico, ki se spečemu ali umirajočemu izgubi iz ust. Zato pravimo, da je "izdihnil". Duša je šla ven iz človeka, vrnila se ni. Nekatere duše se nekako izognejo potovanju v onostranstvo (van) in se vrnejo na zemljo. Dobre se naselijo v hišne zidove v podobi belih kač. Te so nočne gospodarice stanovanj, varovalke pragov in ognjišč ter skrivne dobrotnice ali zaščitnice domačih družin.

Na drugi strani so zlobne duše. Med njimi je najbolj znana mora. To je duša živega človeka, največkrat stare ženske, ki ponoči med spanjem zapusti telo. Skozi špranjo ali priprto okno se priplazi v hlev ali v izbo ter sesa ljudem in živini kri ali mleko. Pri tem ljudi duši in tlači. Blodeča duša je lahko tudi živalska duša, takrat se imenuje duhovina. Pred moro se ubranimo z risanjem morinih znamenj v pepel domačega ugaslega ognjišča, saj mora prihaja opolnoči v hišo skozi dimnik. Taka znamenja se nariše tudi na stranico zibelke ali na tramove domačije, hleva. Ti simboli so narisani z eno samo potezo – pentagrami, heksagrami in rozete. Na naslednji sliki so prikazana znamenja na zibkah iz Koroške, ki kažejo očitno podobnost z mrežnimi vzorci sanjelovcev.

Vsekakor je pomagalo, če so ob posteljo položili snop slame. Vanjo se je ob prihodu zapletla mora. Ko se je speči ponoči prebudil, je moral s palico udariti po snopu, da je moro izgnal iz slame. Zjutraj so snop slame zažgali in z njo so zažgali tudi morebitno nočno moro, ki je še ostala zapletena v njej. Dobro je bilo, če so na vrata obesili votel kamen. Na vrata so zarisali magični krog. Krog je bilo mogoče narediti tudi iz leskovih ali vrbovih vej in ga obesiti na vhodna vrata. Ti krogi po svojem simbolnem pomenu in po dejanski funkciji spominjajo na indijanske sanjelovce.

Sčasoma se je iz teh preprostih vrbovih krogov razvil vratni adventni venec, ki ga danes obešamo v času pred Božičem. Njegova funkcija je še danes varovanje doma pred zlobnimi duhovi, nesrečo in smrtjo. Z njim želimo povedati, da naj v hišo vstopijo samo sreča, zdravje, veselje in življenje.